

Květnové povstání v Roztokách

Exhumace hromadného hrobu popravených Němců a kolaborantů

JIŘÍ PLACHÝ

Dne 5. května 1945 kolem poledne byla v Roztokách, ležících asi deset kilometrů severně od Prahy, plně obnovena československá státní suverenita. Z ilegality vystoupil Revoluční národní výbor (RNV), složený ze zástupců místních občanských odbojových skupin a KSČ, který převzal řízení města. Pod vedením bývalých důstojníků československé armády bylo vytvořeno Posádkové velitelství (PV), v jehož čele stanul plk. Ladislav Wiesner. Byla vyhlášena mobilizace a PV v krátké době disponovalo asi tisícovkou bojovníků, což představovalo v podstatě veškerou českou mužskou populaci města příslušného věku. Ještě během téhož dne byli internováni němečtí civilisté a zajišťování čeští kolaboranti.¹

Okolo druhé hodiny odpoledne byl po krátkém boji před roztockým nádražím zastaven vlak č. 713 z Prahy do Lovosic, plně obsazený německými vojáky a civilisty. Přestože Roztoky neměly hlavní silniční spojení s Prahou, vyřazení rychlíkové trati, představující nejrychlejší spojení s říšskoněmeckým územím, odkud mohly být do Prahy během několika hodin přesunuty posily, znamenalo zásadní úspěch povstalců. PV pak vyslalo asistenční jednotky do sousedních obcí. Jejich příjezd například do Libčic nad Vltavou výrazně přispěl ke kapitulaci místní německé posádky. PV tak kontrolovalo asi dvanáct kilometrů dlouhý a pět kilometrů široký úsek na levém břehu Vltavy, zasahující na severu až mezi Dolany a Kralupy nad Vltavou. Roz-

točtí bojovníci také téměř okamžitě zasáhli do bojů v severních čtvrtích Prahy, kde pomohli stabilizovat pro povstalce nepříliš příznivou situaci.

V průběhu povstání byly v Roztokách sestaveny tři obrněné vlaky („Orlík II“, „Sokol“ a „Stalin“), jež zasáhly do bojů v oblasti Bubence a Holešovic. V Kralupech nad Vltavou byl díky nim zlikvidován německý pokus o opětovné obnovení železničního spojení s českým hlavním městem. Během povstání padlo 13 bojovníků roztockého PV. V celém okruhu jeho působnosti přišly v důsledku bojových operací německých jednotek o život další téměř dvě desítky českých občanů.

První vojáci průzkumných jednotek Rudé armády vstoupili do města vpoledne 9. května 1945. Ještě během povstání bylo do Roztok převezeno několik stovek německých zajatců z ohrožených částí Prahy – dne 8. května 1945 se v Roztokách nacházelo celkem 544 německých válečných zajatců a okolo pěti set internovaných civilistů. To přinášelo pro třítisícové město řadu především logistických problémů. Až na ojedinělé případy však bylo jednání civilních obyvatel i příslušníků PV vůči zajatcům a internovaným korektní a nedocházelo k případům ohrožení na životech.

Odkrývání hromadného hrobu v Roztockém háji 15. září 2015

Foto: Jiří Plachý

1 V roce 1930 představovala německá menšina v Roztokách asi 2,4 procenta obyvatel. Po okupaci však došlo k přílivu německého obyvatelstva. Spolu s vojenskou posádkou Wehrmachtu mohli podle odhadu představovat až pětinu obyvatel města. Velká část civilistů však byla na jaře 1945 evakuována.

Poprava

Dne 10. května 1945 ráno došlo k události, která dodnes není spolehlivě a vyčerpávajícím způsobem zdokumentována. Jisté je, že již od začátku povstání byli z řad zajatých a internovaných oddělováni jednotlivci, u nichž existovalo podezření z členství v různých složkách SS nebo propojení s nacistickými represivními složkami. Byli zajištěni ve vinných sklepích v Tichém údolí a zde také vyslýcháni. Z těchto výslechů se do dnešních dní zřejmě nezachovaly žádné zápisy, takže identita většiny zadržovaných, stejně tak jako jejich vyšetřovatelů, není známa. K dispozici je pouze několik fotografií, pořízených zřejmě během vycházky. Většina zadržovaných má na sobě civilní oblečení (což samozřejmě neznamená, že nutně muselo jít o civilisty), na němž jsou (pravděpodobně kvůli identifikaci) přišpendleny bílé terče s černými hákovými kříži (zřejmě odparané z nacistických vlajek).

Prvního mírového dne bylo 29 těchto zadržovaných odvedeno do pískovny v tzv. Anglickém parku (Roztockém háji) a postřeleno. Stalo se tak údajně na základě „rozsudku“ Revolučního národního výboru, který však (pomineme-li základní fakt, že ani RNV samozřejmě nebyl k nařízení této exekuce kompetentní) postrádá formální znaky právně relevantního dokumentu (popravení v něm nejsou jmenovitě uvedeni, odkaz na konkrétní právní kvalifikaci nahrazuje obecná formulace, podle níž byli odsouzeni za „zhovadilost“ apod.). Jako vysoce pravděpodobně se zdá, že žádné soudní jednání neproběhlo a uvedený dokument byl „vyroben“ pouze proto, aby kryl masakr. Kdo je za vykonání exekuce zodpovědný, není dodnes zcela zřejmé, stejně jako to, kdo patřil k jejím vykonavatelům.

Podle šetření provedeného v roce 1947 bylo v obvodu Velitelství stanice

SNB Roztoky zjištěno 35 osob „zastřelených v revoluci“ a pohřbených mimo hrobová místa.² V té době probíhala v Československu poměrně otevřená diskuse o obětech poválečného násilí a někteří pachatelé nejbrutálnějších excesů byli dokonce postaveni před soud. Tento slibný vývoj vyrovnání se s tragickými událostmi konce války však přerušil komunistický převrat 25. února 1948.

Rozdíl mezi počtem popravených a celkovým počtem pohřbených v Roztockém háji lze s největší pravděpodobností připsat na vrub dalším dvěma excesům, k nimž ve dnech po skončení války došlo. Prvním z nich bylo zastřelení dvou německých vojáků údajně příslušníky Rudé armády v ulici Kroupka, druhým pak usmrcení tří německých vojáků zadržovaných při pročesávání nepřehledného terénu mezi Roztokami a Suchdolem. Ti byli usmrceni jistým Adolfem Jochem (nar. 16. srpna 1906 v Praze), v té době roztockým městským vodákem, který údajně jednal v sebeobraně. Posledním pohřbeným byl pravděpodobně německý voják, jenž padl v přestřelce 5. května 1945.³

Dlouhé mlčení a následná exhumace

V roce 1947 existoval i jiný důvod, proč se mrtvými v Tichém údolí zabývat. V parném létě začal špatně zahrnutý hrob obtěžovat své okolí. Především obyvatelé sousedního Suchdola žádali, aby byla provedena exhumace. Výsledkem byla několik let trvající korespondence mezi národními výbory obou lokalit, která však skončila důrazným odmítnutím *znesvěcení svaté půdy* [hřbitova - pozn. aut.] *Levého Hradce* nacistickými zločinci.⁴

V následujících letech se nad otázkou hromadného hrobu rozhostilo mlčení, které, na rozdíl od

řady jiných míst, přetrvalo i po roce 1989. Především mezi roztockými starousedlíky byla existence hrobu veřejným tajemstvím. Z mnoha důvodů však chyběla politická vůle k řešení tohoto problému. Situace se změnila až v roce 2014. Nově zvolené městské zastupitelstvo se rozhodlo, že podnikne potřebné kroky k provedení exhumace a zajištění důstojného pohřbení zastřelených. Toto rozhodnutí bylo realizováno nedlouho po 70. výročí skončení druhé světové války, v září 2015.

Provedením exhumace byl pověřen zkušený zástupce Lidového spolku pro německé válečné hroby (Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.) pro Českou republiku Ing. Igor Nachtigall. Jeho tým odvedl profesionální práci. Zpočátku se však zdálo, že hledání bude neúspěšné. Bývalá pískovna změnila během desetiletí svůj půdorys, došlo k částečnému sesuvu půdy a ukázalo se, že situační náskres místa zhotovený během vyšetřování v roce 1947 již neodpovídá skutečnosti. Teprve díky jednomu z pamětníků, který výše uvedené události zažil jako chlapec, se pátrání posunulo správným směrem.

Celkem byly nalezeny dva ze tří hrobů. V prvním z nich ležel osamocený voják (šlo tedy zřejmě o padlého z 5. května nebo později zemřelého válečného zajatce). Ve druhém hrobě se našlo celkem 29 kosterních zbytků patřících mimo jakoukoliv pochybnost zastřeleným z 10. května 1945.⁵

Na základě archivních dokumentů byla známa v podstatě jen tři jména těch, kteří se v hromadném hrobě nacházeli. Prvním byl obávaný roztocký kolaborant, člen Vlajky a zřejmě také konfident nacistických bezpečnostních složek Josef Hrubý, jehož povstalcí zadrželi ve chvíli, kdy se 5. května 1945 snažil zmizet z města. Také druhý, Josef Haunold-Uhliř, budil za okupace u svých spoluobčanů strach.

2 Srov. STANĚK, Tomáš: *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. ÚSD, Praha 2005, s. 201.

3 PLACHÝ, Jiří: *Květnové povstání v Roztokách*. (Rukopis kapitoly pro 2. díl publikace „Roztoky očima staletí“ - v tisku.)

4 Na Levém Hradci byl v 9. století postaven první křesťanský kostel v Čechách, v roce 982 zde byl zvolen sv. Vojtěch pražským biskupem.

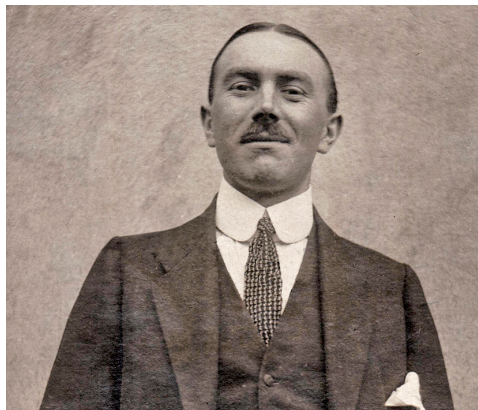
5 Třetí hrob, v němž mělo být uloženo pět mrtvých, se ani po důkladném prohledání okolí nepodařilo nalézt.

Předválečný úředník ministerstva obchodu, který se na své německé kořeny „rozpomněl“ až po nacistické okupaci, se ani příliš netajil tím, že je zaměstnancem obávaného Gestapa. Chodil v koženém kabátě a rád lidem vyhrožoval zatčením. Ve skutečnosti byl však již od jara 1940 pacientem německé psychiatrické kliniky v Praze. Z ústavního léčení po několika měsících utekl a následně byl ponechán v domácím ošetření. Po celou válku nejenže nebyl u tajné státní policie zaměstnán, ale dokonce jí byl pro

zneužívání jejího jména sám vyšetřován. Poté, co gestapáci zjistili, že jde o blázna, však bylo vyšetřování zastaveno. Posledním identifikovaným zastřeleným na základě archivních materiálů byl osmnáctiletý německý voják Herbert Böhme.⁶

Naděje, že po provedení exhumace dostanou jméno také další mrtví, se bohužel nenaplnila. Na místě byly nalezeny pouze dvě vojenské identifikační známky (jedna patřila příslušníkovi útvaru horského dělostřelectva Wehrmachtu). Ty

však neuvádějí jména svých držitelů a k jejich ztotožnění na základě německých záznamů zatím nedošlo. Popravení se museli před exekucí zřejmě svléknout a odevzdat osobní věci, takže kromě několika drobností, které byly odevzdány Středočeskému muzeu v Roztokách, a nábojnic se na místě nenašly žádné další předměty. Ve většině případů byla poprava vykonána ranou ze střelné zbraně do týlu. Všechny nalezené ostatky byly v říjnu loňského roku pietně uloženy v Chebu.

Shora jeden z popravených, „falešný gestapák“ Josef Haunold-Uhlíř, a roztoký kolaborant a konfident Josef Hrubý. Fotografie z exekuce dvou německých vojáků v Kroupce a snímek z unikátní série fotografií později popravených internovaných Němců a kolaborantů v roztockém Tichém údolí.
Foto: NA a archiv autora

6 PLACHÝ, Jiří: Mrtví z druhého břehu. *Měsíčník Roztok a Žalova Odras*, 2014, č. 6, s. 12. Podle německých záznamů, které měl k dispozici pan Nachtigall, přišel o život v Roztokách také voják Wehrmachtu Otto Kreuzer, narozený 27. prosince 1910 v severoněmeckém Itzehoe. Není však zřejmé, zda se nachází mezi oběťmi masakru.